

Eşitsizlik ve El Şebab Arasında Sıkışan Kadın Militanlar

Özlem Özdemir¹, Elif Başak Sarıoğlu²

Özet

Somali'de Barre yönetiminin 1991 yılında devrilmesinden sonra uzun yıllar devam eden kaos ve çatışma ortamı ve Etiyopya'nın Somali'yi işgal etmesi, isyancı radikal bir örgüt olarak El Şebab'ın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Örgüt'ün El Kaide ile ittifakı ve cihat çağrıları militan sayısının artmasına neden olmuştur. Kadınların gönüllü ve zorla olmak üzere radikal örgüte katılımlarının birkaç nedeni bulunmaktadır. Örgüt'e gönüllü olarak katılan kadınlar, güçlenmek, korunmak, işgalcilere karşı savaşmak, gelir elde etmek ve özgürlük elde etmek gibi farklı amaçlar taşımaktadırlar. Kadınların kaçırılması, tehdit edilmesi, şantaj ve şiddet yoluyla El Şebab'a katılımlarının sağlanması kadın sayısını artırmak için kullanılan diğer yöntemlerdir. Kadınlarda örgüt içinde aktif ve pasif olarak birçok görevde bulunmaktadır. Propaganda yapmak, yardım toplamak, istihbarı faaliyette bulunmak, bilgi toplamak, silah ve mühimmat taşımak, yemek yapmak, örgüte yeni üyeler doğurmak, tıbbi bakım yapmak, eylemlerde bulunmak, yardım ve yataklık yapmak gibi görevleri bulunmaktadır. Çalışmada, kadınların El Şebab'a katılmasına yol açan nedenler ve örgüt içi yaşadıkları şiddet olayları ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemi olarak keşifsel bir araştırmanın kullanıldığı çalışmada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve hükümetler, sivil toplum kuruluşlarının rapor ve açıklamaları ile medya metinleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Somali, El Şebab, Kadın, Terör, Şiddet, Eşitsizlik

Women Militants Caught Between Inequality and Al Shabaab

Abstract

The chaos in Somalia that continued for many years after the overthrow of the Barre administration in 1991 and the occupation of Somalia by Ethiopia prepared the ground for the emergence of Al Shabab as a rebel radical organization. The organization's alliance with Al-Qaeda and its calls for jihad led to an increase in the number of militants. Women participating in the organization voluntarily can be listed as strengthening, protection, fighting against invaders, earning income and obtaining freedom. Abduction, threats, blackmail and violence to women are other methods used to increase the number of women. Abduction, threats, blackmail and violence are other methods used to increase the number of women. Women have duties such as making propaganda, collecting aid, carrying out intelligence activities, gathering information, carrying weapons and ammunition, cooking, breeding new members to the organization, providing medical care, performing actions, helping and abetting. In this work, the reasons that led women to join Al Shabab and the violence they experienced within the organization were discussed. In the study, exploratory research was used as a qualitative research method, the reports and statements of the UNSC, UNHCR and governments, NGO's and media texts were analyzed.

Keywords: Somalia, Al Shabab, Woman, Terror, Violence, Inequality

1. Giriş

Dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer alan Somali, küresel olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Somali'de kadınlar tüm sosyo-ekonomik ve insani gelişme göstergelerinde erkeklerle karşılaştırıldığında dezavantajlı durumdadır. Bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır. Somalili kadınlar, bir taraftan katı kuralları olan erkek hiyerarşisini ve otoritesini diğer taraftan klan temelli kültürün neden olduğu zorlukların eşit olmayan yükünü taşımak zorunda

¹ Doç.Dr., Fenerbahçe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, ozlem.ozdemir@fbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3144-4651

² Doç.Dr., Fenerbahçe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, elif.sarioğlu@fbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5558-6596

kalmaktadırlar. Somali toplumunda kadınların rolü ve statüsü üzerindeki geleneksel ve kültürel sınırlamalar bu durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu durum birkaç olumsuz sonucu da beraberinde getirmektedir. Somali'nin klan tabanlı ve ataerkil yapısı kız çocuklarının okula gitmesine engel teşkil etmektedir. Sosyo-kültürel faktörlerde, kadın ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkisini pekiştirmektedir. Somali'de erkekler ailenin geçimi için genel olarak başka yerlerde çalışırken, kadınlar genellikle ev işleri, çocuk bakımı, hayvan otlatma, ekip biçme gibi işlerle ilgilenmektedir. O nedenle çoğu yerleşim yerinde kadın ve çocuk nüfusu erkek nüfusa oranla daha fazladır (Federal Government Of Somalia, 2019).

Erken yaşta evlilik Somali'nin önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. 20 ile 24 yaş arası kadınların yüzde 45'i 18 yaşından önce evlenmektedir (Somalia National Development Plan, 2019). Bu onların eğitiminin önünde büyük engel teşkil etmektedir. Eşitsiz güç ilişkilerinden dolayı kız çocuklarının eğitim olanaklarının kısıtlanması onların kendi hayatları ile ilgili karar alma süreçlerini de etkilemektedir. Bu nedenle karar alma mekanizmalarından dışlanan kadın ve kız çocukları sosyal, ekonomik, siyasal süreçlerin de dışında kalmaktadır (DINA, 2018). Kadınlar ekonomik kaynaklara ve varlıklara sınırlı erişimle karşı karşıyadır. Bu durum, kadınların siyasete ve karar alma alanlarına düşük katılımı ile birleşmektedir. Bu nedenle Somali'de kadınlar aktif olarak iş hayatında bulunmamaktadırlar. Erken yaşta evlenmeleri ve bunun neticesinde ev içi işlerle ilgilenmeleri onların iş hayatından uzak kalmalarına neden olmaktadır. Kadınlarla yapılan bir araştırmaya göre Somalili kadınlar genel olarak eşlerinin çalışmalarına izin vermediklerini söylemişlerdir (The World Bank, 2016). Ülkedeki tüm bu olumsuzluklar sonucu, dezavantajlı durumda olan kadınların El Şebab örgütüne gönüllü katılmaları ya da rızaları dışında itilmeleri hiç de şaşırtıcı değildir

Başta Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada gibi birçok ülkenin uluslararası terör örgütü listesinde yer alan El-Şebab, Somali Merkezi Hükümeti'nin ülkede sağlamaya çalıştığı istikrar ve güveni engellemeye çalışan radikal bir terör örgütüdür. Arapça "Gençlik" anlamına gelen El-Şebab, Somali dışında Kenya, Uganda ve Sudan'a da yayılmıştır. Somali'de 1969 yılında darbeye iktidara gelen Barre yönetiminin 1991 yılında iktidardan düşmesi ile birlikte ortaya çıkan otorite boşluğu ülkenin farklı yerlerinde birçok radikal örgütün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (CIA, 2019). Bu kaos ortamında ortaya çıkan radikal grupların on biri birleşerek Şeyh Ahmet önderliğinde İslam Mahkemeleri Birliği'ni kurmuştur. Aralarındaki çıkar çatışmalarından fikir ayrılığına düşen İslam Mahkemeleri Birliği üyeleri, örgütten ayrılarak sonraki yıllarda adı El Şebab olacak 'Harakat Al-Shabaab Al-Mujahedeen' örgütünü kurmuşlardır (Harnisch, 2016). İslami Mahkemeler Birliği'nin radikal bir atılımı olarak ortaya çıkan El Şebab, 2010 yılında El Kaide ile ittifakını duyurarak güvenlik güçlerine yönelik saldırılarını daha da arttırmıştır. Kadınların El Şebab'a katılmaları birkaç nedene dayanmaktadır. Çeşitli nedenlerle ailelerini kaybeden ve gidecek yeri olmayan kadın ve kız çocukları; örgütün propaganda faaliyetleri sonucunda özgürlük, gelir elde etmek ve güçlenmek bahanesiyle örgütün kucağına kolayca düşmektedir (Aljazeera, 2018; The East African, 2018; West, 2019). Son yıllarda, Somali'nin sınır komşusu Kenya'da El Şebab ideolojinin yayılmasında kadınlar aktif rol oynamaktadır (Aljazeera, 2018). El Şebab'ın saldırıları sonucu her yıl ortalama bin insan ölmektedir. Bu saldırılarda özellikle de kadınlar intihar bombacısı olarak kullanılmaktadır. El Şebab liderleri, kadınların erkeklere oranla daha az dikkat çektiğine inanmakta böylece üstlerinin aramadığı güvenlik noktalarından rahatça geçmektedirler. Bu nedenle kıyafetlerinin

altına gizledikleri mühimmatı dikkat çekmeden istenilen noktaya kolayca taşıyabilmektedirler (Aljazeera, 2018).

Örgüt içinde kadınların yemek pişirmek, bilgi toplamak, tıbbi bakım, eylemlerde bulunmak, cinsel ihtiyaçları karşılamak, örgüte yeni üyeler doğurmak, yardım ve yataklık yapmak gibi görevleri bulunmaktadır. Ancak kadınların örgüt içinde cinsel istismara uğradıkları ya da zorla evlendirildikleri de yapılan araştırmalara ve göz tanıklarının ifadelerine göre ortaya çıkmıştır (The East African, 2018; West, 2019). Örneğin, El Şebab Mozambik’de 2018 yılından itibaren 600’den fazla kız çocuğunu kaçırmıştır. Örgüt, genç, sağlıklı görünen ve daha açık tenli kadınları ve kızları, onları köleleştiren ve cinsel tacizde bulunan savaşılarıyla evlenmeye zorladığı bilinmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü Afrika Direktörü Maus Segun, *"El Şebab liderleri esaret altındaki her kadın ve kızı derhal serbest bırakmalı, militanların tecavüz ve cinsel istismarını, zorla evlenmeyi, kadın ve kızların satılıp köleleştirilmesini önlemek için gerekli tüm adımları atmalıdırlar"* ifadesinde bulundu. Ancak tüm önlemlere rağmen örgüt kadın ve kız çocuklarını kaçırmaya devam etmektedir (reliefweb, 2021; Attwood, 2017).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dünya çapında giderek daha fazla dile getirilen bir unsur olduğu gerçeğinden yola çıkarak, bu çalışmada kadınların, El Şebab’a katılmasının nedenleri ve daha sonra örgüt içi yaşadıkları şiddet olayları ele alınacaktır. Nitel araştırma yöntemi olarak keşifsel bir araştırmanın kullanıldığı çalışmada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve hükümetler, sivil toplum kuruluşlarının rapor ve açıklamaları ile medya metinleri analiz edilmiştir. Dolayısıyla, ikincil kaynaklar ve açık kaynaklar veri türü olarak kullanılmıştır.

2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Penceresinden Somali

Fransız düşünür Michel Foucault’un, gücün her yönden gelebileceğine dair öngörüsü, feminist anlayış ile örtüşmektedir. Kadınların hayatını sınırlayan kadın düşmanlığı ve diğer baskılara birçok alanda rastlanmaktadır; “moda dergilerinde”, “masallarda”, “işyerlerinde yapılan esprilere kadar sinen açık ayrımcılıkta” ve “ev içi şiddette” bu durum kendini göstermektedir (Weisner-Hanks, 2020). 21.yy’da eril kültürün keskin hatlarının azaldığı ve erkeklerin erillik imtiyazlarından daha az yararlandıkları bir dünyada yaşadığımızı düşünmekteyiz. En azından toplumların belli bir kısmının uzun bir süredir bu alanda bir iyileştirme ve eşitlik için mücadele ettiğine tanık olmaktadır. Buna karşın, kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları coğrafi olarak halen çok düzensiz bir şekilde ilerlemektedir. Örneğin, bu konu üzerine Norveç’te yapılan araştırmalar, uygulamaların sayısı ve içerikleri ile Somali’de yürütülenler karşılaştırıldığında, aradaki uçurum kadın konusunda küresel çapta iyileştirmeler için atılması gereken çok adım olduğunu gözler önüne sermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği; bireylerin, cinsiyet temelli ayrımcılığa uğramadan; eşit hak, imkân ve olanaklara sahip olarak kamusal ve özel yaşamın her alanında yer alması, görülebilmesi, kararlara katılabilmesi, fırsatları değerlendirebilmesi, güçlenmesi, temsil edilmesi ve kaynaklara erişimi olarak ifade edilmektedir (Düşündere, 2020, s.3). Güç ve cinsiyetin iç içe geçtiğinin altı çizilmelidir. Tarih boyunca ve kültürler arasında, cinsiyetler arasındaki belirleyici ayrım, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücü olmuştur. Ataerkillik yoluyla erkekler toplumsal, politik ve ekonomik güçlerini sürdürmek için kültürel pratikler kullanmışlardır. Erkekler, kadınların kaynak birimlerine erişimini engelleyerek ataerkillik bir sistem kurarak bunu sürdürmüşlerdir. Gelişmiş ülkelerde yaşayan belli sayıda kadın iktidardaki cinsiyet farkının daraldığını varsayıyor olsa da gerçek daha

farklıdır. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2007 raporu, cinsiyet eşitliğinin dört "sütununu" incelemiştir: ekonomik fırsat, eğitime erişim, politik temsil ve fiziksel sağlıktır (Hausmann, Tyson & Zahidi, 2007, s.4). Dünya nüfusunun yüzde 90'ından fazlasını temsil eden 128 ülkede, eğitim ve sağlık açısından kadınlar ve erkekler arasındaki uçurum büyük ölçüde kapanmıştır. Kadınlar artık erkeklerin eğitim olanaklarının yüzde 92'sine, sağlık ve tıbbi desteğin yüzde 96'sına sahiptir. Ama yine de hem ekonomik hem de politik güçten önemli ölçüde yoksun oldukları anlaşılmaktadır. Kadınlar, erkeklerin paylaştığı ekonomik fırsatların ve kaynakların yalnızca yüzde 58'ine ve siyasi temsilin yüzde 14'üne sahiptir. İskandinav ülkeleri İsveç, Finlandiya ve Norveç, gezegendeki cinsiyet eşitliği en yüksek ulusların başında gelmektedir. İzlanda'nın birinci olduğu Dünya Ekonomik Forumu'nun 2020 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nde, Türkiye ise 153 ülke arasında 130. sırada yer almıştır (BBC News). Somali'nin ise bu listede bile yer almamış olması dikkat çekicidir. Farklı araştırmalarda, dünya'da kadınlar açısından en tehlikeli ülke Afganistan kabul edilirken, Thomson Reuters Vakfı'nın aile içi şiddet, ekonomik ayrımcılık, kadın sünneti, tecavüz gibi kriterleri dikkate alarak yaptığı araştırmaya göre, kadınlar açısından en tehlikeli ikinci ülke Kongo olurken, Pakistan, Hindistan ve Somali sırasıyla üçüncü, dördüncü ve beşinci olarak sıralanmaktadır. Kadınlar açısından en tehlikeli beşinci ülke Somali'de ise doğumla bağlantılı anne ölümleri, tecavüz ve kadın sünnetinin yaygınlığının yanı sıra kadınların eğitim, sağlık ve ekonomik kaynaklara erişiminin hayli sınırlı olduğu ortaya konmuştur (NTV, 2011). Afganistan, Çad, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Sierra Leone ve Somali'de, 25 kadından en az 1'inin doğum veya hamilelik sırasında hayatını kaybettiği bilinmektedir. Buna ek olarak, çok daha fazla sayıda kadının yeterli sağlık hizmeti alamadığı için doğum kaynaklı sorunlar yaşıyor olması da cinsiyet eşitsizliğinin bu bölgelerde çok daha belirgin hissedilmesine sebep olmaktadır (Dünya Bankası, 2012). Somali'de çocukluk ve erken yetişme döneminde evde şiddet gören kız çocukları, eğitim imkanlarına erişme konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bunun en temel sebebi toplumsal rolü itibariyle kadının işlevsiz görülmesi ve kadının yerinin ev içi olması gerekliliğine olan inançtan kaynaklanmaktadır.

Somali'de yıllardır süren iç savaş ve diğer krizler kadınlar için gittikçe daha çok zorlayan koşullarda yaşam mücadelesi vermelerine neden olmuştur. Kadınların cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddete uğraması, toplumda kadını değersiz gören geleneklerin devamlılığı ile beslenmektedir. Somali'de dönemin kadından sorumlu bakanının 2011 de yaptığı bir açıklamada ülkesinde bir kadının karşılaşılabileceği en tehlikeyi şeyin gebe kalmak olduğunu, çünkü doğum öncesi kontrollerin olmaması yüzünden gebe bir kadının yaşama olasılığının yüzde 50-50 olduğunu ifade etmiştir (NTV, 2011). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na göre, Somali'deki her 10 kadının 2'si şiddet görmekte ve kadınların çoğu da ailelerin itibarını korumak için bu durumu resmi makamlara bildirmemektedir. Ülkede her gün meydana gelen şiddet olaylarının kesin istatistiki verilerini elde etmek ise oldukça zordur. Bazı şiddet olayları aile içinde ve "özel hayat" olarak kabul edilmektedir (İbrahim, 2019, s.55). Kadın sünnetinin yaygın olarak uygulanması, Somali'de kadınlara uygulanan şiddet türleri arasında en yaygın olanlarından biridir. Bu zamana kadar hiçbir faydası olmadığı kanıtlanan, bunun yanında fiziksel ve psikolojik yönden ciddi zarar veren ve ölüme kadar götüren sonuçları olan kadın sünnetinin uygulandığı toplumlarda söz konusu uygulama "kadın üzerinde ataerkil kontrolün bir tezahürü" olarak gelişim göstermiştir (UNICEF, 2010, 115). Kadın sünneti, Somali'de yaygın olarak uygulanmakta ve kadına zarar veren toplumsal cinsiyet temelli şiddeti sürdürülmektedir. Somali'deki kadın sünneti oranı

uluslararası alanda %98 olarak kabul edilmektedir ve şu ana kadar bu oranı düşürecek önemli bir gelişme olmamıştır. Çünkü sünnetsiz kız çocukları ve kadınların toplumsal kabulü engellenmekte ve kadın sünnetine yönelik toplumda güçlü bir teşvik bulunmaktadır. Sünnetsiz kadınların bakire olmadığını iddia eden olumsuz yorumlar nedeniyle kadınların sünnet olmadan evlenmesi oldukça zor bir durumdur. Dolayısıyla bu risk, toplumdaki kadın sünnetine maruz kalma oranını da artırmaktadır (WHO, 2011).

Somali'deki şiddet durumu bir bölgeden diğerine farklılık göstermektedir, çünkü bazı bölgeler diğerlerinden daha fazla risk altındadır. Örneğin, Somali'nin güney bölgesinde yaşayan kadınlar, kuzey, batı, doğu bölgelerinde yaşayan kadınlardan daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. Güney bölgelerindeki terör, El-Şebab kadınların ifade ve fikir özgürlüğünü, seyahat etme ve inanç gibi en temel insan haklarını kullanmalarını yasaklayan zorunlu şeriat yasasını uygulamaktadır (UNESCO, 2010, Akt: İbrahim, 2019, s. 55). El-Şebab'ın kontrol ettiği yerlerde yaşayan kadınların, akraba olmayan erkeklerle yürümesi, halka açık yerlerde sohbet etmesi ve çalışması yasaklanmıştır. Somalili kadınların yüzde 80'inin okuma yazma bilmeyen şaşırtıcı bir oranı, ülkede kadınların güçlenmesinin ve cinsiyet eşitliğinin yetersiz kaldığını göstermektedir (Bilala, 2012; Özdemir 2020a, s.436; Özdemir 2020b).

Totaliter, baskı ve şiddeti yöntem olarak benimsemiş toplumlarda işleyiş çok karmaşık değildir. Neyin, hangi uygulamaların halkın "yararına" olduğunu en iyi kendilerinin bildiğini sanan iktidar sahipleri, bu uygulamaları halka rağmen sürdürmekte bir sakınca görmez, bununla birlikte halkın kafasının üzerine inmeye hazır bekleyen bir sopayı da asla eksik etmezler (Chomsky, 2008, s.7). Somali'nin pek çok bölgesinde, dünyanın diğer noktalarında kadınların hafife aldıkları özgürlükler yok edilmiştir. Kadınlar ve erkeklerin yakın durumda olmalarını gerektiren faaliyetler yasaklanmıştır. Hatta çoğunun geçimini sağlamak için bağımlı olduğu küçük ölçekli ticari işletmeler bile yasaklanmıştır. El Şebab yetkilileri, ailelerine çay satarak destek olmaya çalışan sayısız kadını tutuklamış, tehdit etmiş veya kırbaçlamıştır (World Report, 2011).

İtalyan siyaset kuramcısı Gramsci'nin geliştirdiği hegemonya anlayışı egemenlikten farklıdır, çünkü hegemonya, egemenlik altına alınan toplulukları, egemenlerin arzuları ve sistemleri doğrultusunda askeri ve siyasi konular kadar kültürel bakımdan da kendilerine boyun eğmeleri için ikna etmeyi kullanmaktadır (Weisner-Hanks, 2020, s.13). Kadınlara yönelik yapılan ayrımcılıklar, Gramsci'nin hegemonya anlayışı ile paralellik gösterir şekilde kültürel kodlar ile iknayı içermektedir. Kadının toplumdaki rolleri, toplumun kadın figüründen beklentileri bu kodlar aracılığıyla yayılır ve kadınlar bu beklentileri karşılamaya ikna edilirler. Kadınlar bazı toplumlarda her daim güzel olma, itaat etme/boyun eğme gibi beklentileri normalleştirerek, eril kişiye karşı çıkmama, ses çıkarmama, aile içi ya da toplumsal bazda kararlara dahil olmama, eşit eğitim imkanlarına sahip olamama, eşit maaşları kazanamama ve hatta aynı işlerde çalışamama karşısında bile bunu kültürlerinin bir parçası olarak kabullenmek durumunda bırakılmaktadırlar. Tarih boyunca toplumsal cinsiyet ayrımlarını arttıran kültürel normlar ve dini kavramlar, ekonomik ve politik gelişmelere eşlik ederek onları desteklemiştir. İktidar görüşleri kültürler arasında büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Güç konusunda algıda yaratılan bu farklılık dünyanın farklı coğrafyalarında değişik şekillerde hissedilmektedir. Kültürler, insanların eşit olmayan güç dağılımını, kabul edilebilir olarak görme derecelerinde de büyük farklılıklar gösterir ve bu aynı zamanda "güç mesafesi" olarak bilinir (Hofstede, 2001). Yüksek güç mesafesi kültürlerindeki insanlar

da oldukça otoriter olma eğilimindedirler: otorite figürlerine inanılması ve itaat edilmesi gerektiğine inanırlar (Adorno, 1950, s. 122-153.). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha yoğun hissedildiği kültürlerde yüksek güç mesafesinin de daha yaygın gözlemlendiği bilinmektedir. Bu kültürel yapıya sahip toplumların içinde erkeğin otoriter figür olarak görülmesi ve itaat edilmesi gereken olan konumlandırılması, toplumsal cinsiyetin iktidar, kültür, güç ve algı yaratma süreci ile ne kadar iç içe olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanlar, ilişkilerde olması gereken uygun güç dengesi hakkındaki inançlarında farklılık göstermektedir. Örneğin, geleneksel Meksika kültüründe, bizim kültürümüze de benzer şekilde daha genç olanlardan ve çocuklardan yaşlıların otoritesine uymaları ve yaşlılarla açıkça anlaşmazlıktan kaçınmaları beklenmektedir. Bunun aksine, birçok Avrupalı Amerikalı, çocuklar yetişkinlik çağına geldiğinde, aile ilişkilerindeki gücün dengelenmesi gerektiğine inanmaktadır ve gençler büyüklerine daha simetrik bir şekilde birbirlerine yönelmektedirler (Takano ve Osaka, 2018). Gücün dengelendiği simetrik ilişkilere nazaran gücün daha dengesiz olduğu tamamlayıcı ilişkilerde gücün etik dışı ve kötüye kullanımını daha sık rastlanır bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel bazda bu konudan en çok etkilenen azınlık grupları ise kadınlar ve çocuklardır. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini ele alırken öncelikle ilişkilerde güç kavramı ile başlanmalıdır. Güç, etik veya etik olmayan şekilde kullanılabilir. Gücün kendisi iyi ya da kötü değildir. Önemli olan insanların onu kullanma şeklidir. Pek çok kurumun başında ve hatta ülkelerin üst yönetiminde bir kişi daha fazla kaynağı kontrol eder ve diğerinden daha fazla karar alma etkisine sahiptir. Gramsci, toplumsal egemenlik ve siyasal iktidar süreçlerinin rıza ve zorlamanın özgül bileşimlerinden oluşturulması gerektiğini vurgulayarak, kavramı yeniden şekillendirme çabasına girişmiştir (Yetiş, 2012, s.88). Bu anlamda yürütülen çalışmaların özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderek daha da arttığı ülkelerde kadınları hedef aldığı gözlemlenmektedir. Somali'de çocukluk ve erken yetişme döneminde evde şiddet gören kız çocukları, eğitim imkanlarına erişme konusunda da sıkıntı yaşamaktadır. Bunun en temel sebebi toplumsal rolü itibarıyla kadının işlevsiz görülmesi ve kadının yerinin ev içi olması gerekliliğine olan inançtan kaynaklanmaktadır. Kadınların değersizleştirilmesi sistematik bir şekilde yürütülmekte, sağlık ve eğitim imkanlarının eksik tutulmasının yanı sıra mülkiyet hakları da ihlale uğratılmaktadır. İlk etapta kadının tüm mülkiyetini onun adına kontrol eden ailesindedir ve kocasının. Hatta kadınların da erkeklerin mülkü olduğuna dair yaygın bir toplumsal inanç da vardır (Gardner ve Judy El-Bush, 2017).

3. Kadınların El Şebab'a Katılmasını Ortaya Çıkaran Nedenler

3.1. Cihat Çağrısı

Barre yönetiminin 1991 yılında devrilmesinden sonra oluşan kaos ve çatışma ortamının son bulmasını isteyen pek çok Somalili, 2006 yılında ortaya çıkan kurtarıcı gibi gördükleri radikal İslamcı örgüte katılmaya başladı. Örgüt'ün militan sayısının artmasının arkasında yatan en önemli neden ise Somali'nin Etiyopya tarafından işgal edilmesidir. Somali ile sınırı olan Etiyopya, Somali'de İslami bir radikalleşmeye doğru gidildiğinin ve bu konu ile ilgili endişelerinin ilk sinyallerini vermeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ni arkasına alan Etiyopya Somali'yi işgal ederek başkent Mogadişu'yu ele geçirmiştir. Bu durum Somali'de İslamcı radikalleşme sürecini hızlandırmıştır Hristiyan Etiyopya'ya karşı cihat çağrıları yeniden gündeme taşımıştır. Mücahitlerin kafirlerle savaşması için gerek sosyal medyadan gerekse radyo kanallarından cihat için militan desteği sesleri yükselmeye başlamıştır. Örgüte her türlü desteği

sağlayan El Kaide cihat çağrılarını yenilemiştir. El Kaide'nin önde gelen liderlerinden Ayman Mohammed Rabie al-Zawahiri cihat çağrısına destek için konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir (BBC, 2007);

(...) Bugün sizlere hitap ederken, Etiyopya güçlerini işgal eden haçlı, sevgili Somali'nin İslam ülkesini ihlal ediyor. Dahası, Güvenlik Konseyi, Somali'ye uluslararası güç gönderme kararını yayınlayarak ve Etiyopya güçlerinin Somali'den çekilmesini talep eden bir karar çıkaramamasıyla bu işgali onaylamayı planlıyor. Burada, Somali'deki İslam ulusunu Amerika'nın, müttefiklerinin ve Birleşmiş Milletler'in İslam'a ve Müslümanlara karşı yürüttüğü bu yeni haçlı savaş alanında kararlı olmaya çağırıyorum. (...) Somali'deki Müslüman kardeşlerim: Amerika'nın gücünden sakın korkmayın çünkü onu Allah'ın ve O'nun lütfu sayesinde daha önce yendiniz. (...) Cennete özlem duyan mücahit grupları karşısında dünyanın en güçlü gücünün mağlup edildiği Afganistan ve Irak'ta yaşananlara benzer şekilde, köleleri de Müslüman mücahit Somali topraklarında da Allah'ın izniyle benzer bir yenilgiyle karşılaşacak. (...) Mücahitler kendisine Afganistan ve Irak'ta ölümcül bir darbe indirdikçe Amerika eskisinden daha zayıf durumda. Bundan dolayı kölelerini size gönderdi. Dolayısıyla ilk şoktan etkilenmeyin, bu sadece değersiz propaganda, haddini bilmeme ve kibirdir. Gerçek savaş, Allah'ın yardımı ve kudretiyle Etiyopya güçlerine karşı kampanyalarınızı başlatmakla başlayacak. (...) Ey Somali'deki Müslümanlar, size müjde veriyorum: Amerika ve köleleri, Allah'ın onları Afganistan ve Irak'ta yenilgiye uğrattığı gibi, Somali'de de Allah'ın yardımıyla yenilecekler. Ancak, sabırlı ve kararlı olmalısınız.

Giderek militan sayısını artıran El Şebab, Somali'deki en güçlü ve radikal silahlı örgüte dönüşmüştür. Örgüt'ün temel propagandası Somali'yi Etiyopya ve Etiyopya'yı destekleyen ABD gibi Hristiyan istilacılardan geri almak ve Somali dahil tüm Afrika Boynuzu ülkelerinde şeriat kurallarının geçerli olduğu bir devlet kurmaktır. El Şebab üç farklı katmandan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla, 'qiyadah' olarak adlandırılan üst düzey liderlik, 'muhajirin' olarak adlandırılan yabancı savaşçılar ve ansar olarak adlandırılan yerel Somalili savaşçılardır. El Şebab'a katılan "muhajirin" grubu genel olarak şu şekildedir; Somali'ye komşu ülkelerde doğan ve bu ülkelerin vatandaşlıklarına sahip olan Somalililer; Somali'de doğmuş ya da anne-babası diasporalarda büyümüş ve yabancı pasaport taşıyan Somalililer ve etnik kökeni Somalili olmayan savaşçılardır (Shinn, 2011, s. 209-210).

El Şebab'a genç ve işsiz kesimin katılması özellikle dikkat çekicidir. Yapılan bir araştırmaya göre yaş aralığı 15 ile 19 arasında değişen ve kendilerini "savaşçı" olarak adlandıran örgüt üyelerinin El Şebab'a katılma nedenlerinin başında İslam'ın tehdit altında olduğuna dair duydukları inanç yatmaktadır. El Şebab'a katılan toplam 95 kişi ile yapılan görüşmede, örgüt üyelerinin %95'i Müslüman olmayan ülkelerin Somali için bir tehdit oluşturduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeye katılanların %58'i, El Şebab üyesi ve Müslüman olmanın aynı anlamı taşıyarak "biz" duygusu oluşturduğunu ve El Şebab'ın diğer dinlere özellikle de Hristiyanlığa karşı İslam'ı koruduğunu söylemişlerdir. Görüşmeye katılan örgüt üyelerinin %99'u El Şebab'ın silahlı bir güç olarak halkın gözünde hem korkulan hem de saygı duyulan bir örgüt olduğu görüşünü paylaşmışlardır (Botha ve Abdile, 2016, s. 6. 10).

El Şebab'ın önde gelen isimlerinden Fu'ad Mohamed Khalaf Shongole'nin Şubat 2012 yılında yaptığı bir konuşmasında; "*Cihadın bu aşamasında, babalar ve anneler bekâr kızlarını (erkek) militanlarla birlikte savaşılmaya göndermelidir*" demesi örgüte katılan kadın militan sayısının artmasında önemli bir oynamıştır. Örgüte katılan kadın militanların sadece Somali vatandaşı olmadığı, yabancı uyrukluların da

yer aldığı anlaşılmaktadır Kenyalı Amina El Şebab üyesi yabancı uyruklu kadın militanlardan sadece bir tanesidir. Ailesi öldükten sonra evlenip üç çocuk sahibi olan kadın militanın eşi ile birlikte geçim sıkıntısı çekmesi ve örgüt'ün cihat çağrısı onun örgüt'e katılmasına neden olmuştur (Aljazeera, 2018).

3.2. İşsizlik ve Eğitimsizlik

İşgücüne katılım ve Somali'nin istihdam oranı Afrika'daki düşük gelirli ülkeler arasında en düşük seviyededir. Eğitimsiz, herhangi bir mesleki deneyim ve tecrübesi olmayan gençler, işsiz nüfusun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Çalışma çağındaki her 4 kişiden sadece 1'i bir yerde çalışmış veya aktif olarak iş aramaktadır. Genel olarak Somali'de her 10 kişiden sadece 2'si çalışmaktadır (The World Bank, 2016, s.36). Ülkede okuryazarlık oranı oldukça düşüktür. Diğer Sahra altı Afrika ülkeleri ile karşılaştırıldığında Somalilerin sadece % 55'i okur yazar iken, bu durum Sahra altı ülkelerde % 56'dır. Somalilerin % 16'sı ilkokul mezunu iken sadece % 7'si ortaokul mezunudur. Diğer düşük gelirli Sahra altı ülkelerde ise halkın % 34'ü ilkokul mezunu % 19'u ortaokul mezunudur (The World Bank, 2017, s.33).

Somali'de eğitim seviyesinin düşük olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlar; kız çocuklarının eğitim haklarının engellenmesi, çocukların okula gitmek yerine erken yaşta evi geçindirmek için çalışma hayatına atılmaları, yoksulluk, okullara ulaşım olanaklarının kısıtlı olması, okul çağındaki çocuklar arasında salgın hastalıkların baş göstermesi, öğretmen eksikliğinden dolayı bazı okullarda ders verilememesi ve artan göç nedeniyle insanların sürekli yer değiştirmesi olarak sıralanabilir (The World Bank, 2017, s.10).

Altai'nin, Mogadişu (400 kişi), Kismayo (400 kişi) ve Baidoa (400 kişi)'da otuz yaş altı (14-19 yaş arası % 29, 20-25 yaş arası % 43, 26-30 yaş arası % 28) toplam 1200 (erkeklerin oranı % 49, kadınların oranı % 51) kişi ile yaptığı araştırmaya göre eğitimsizliğin işsizliği büyük oranda etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Baidoa ve Kismayo'da yaşayan ve çoğunluğu kadın ve kız çocuğu olan 14-30 yaş arası gençlerin dörtte birinin hiç eğitim görmemesi onların emek piyasasında dezavantajlı konumda olmalarına neden olmaktadır. Çalışanlar genellikle hizmet sektöründe yer almaktadır. Örneğin görüşmeye katılanların % 17.9'u aşçı, garson ya da kuaför, % 12.8'i zanaatkar (tamirci ya da tesisatçı), % 12.1'i nitelik gerektirmeyen mesleklerde (sokak satıcısı ya da ayakkabı temizleyicisi) çalışmaktadır. Bu mesleklerde çalışanların %35'i yarı zamanlı % 42'si ise en az iki işte çalışmaktadır. Çalışanların aylık gelirleri ortalama 190 dolarken, iş sahibi gençlerin % 35'i günlük 2 dolardan daha az para ile geçimini sağlamaktadır. Araştırmaya katılan gençlerin % 50'si ailesinin geçimini sağlayamamaktadır. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan gençlerin (% 56) büyük çoğunluğu ailesinden destek görmektedir. Anketeye katılan gençlerin % 14,3'ü işsiz olduğunu belirtmiştir. Baidoa'da (% 24) işsiz gençlerin oranının Kismayo'da (% 13) ve Mogadişu'da (% 6) olduğundan daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. İşsiz olduğunu bildiren gençlerin ise eğitimsiz olması ayrıca dikkat çekmektedir. Eğitim seviyesinden (% 55) ve mevcut mesleklerinden (% 68) memnun olmayanlar daha eğitilmiş, ticaretle bir iş sahibi olmak (% 49) veya bir STK ile çalışmak (% 23) istemektedirler. Birçoğu, tüm giderlerini karşılamak için mevcut (aylık ortalama 230 dolar) maaşlarının üç katına ihtiyaç duyduklarını belirterek maaşlarından memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. İdeal maaşın seviyesi Baidoa'da ayda 230 ve Mogadişu'da ayda 1.530 dolar arasında değişmektedir. Gençlerin çoğunluğu daha tatmin edici bir iş bulmanın (% 80,5) ve

daha tatmin edici bir maaş (% 76) kazanmanın Somali'de mümkün olmadığını düşünmektedir (IOM, 2016, s. 27).

El Şebab'a katılan toplam 95 kişi ile yapılan bir araştırmada, örgüt üyelerinin % 40'ı hiç eğitim görmemiş, % 60'ı ise sadece dini eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. El Şebab'a katılım nedenlerinin başında işsizlik ve eğitimsizlik gelmektedir. İyi bir işe sahip olabilmek için yeterli eğitim seviyesine sahip olamayanlar, El Şebab'ı ayda 150 ila 500 dolar arasında değişen ödeme yapan potansiyel bir işveren olarak görmeleri hiç de şaşırtıcı gözükmemektedir (Botha ve Abdile, 2016, s.8). Eğitimsiz ve işsiz erkeklerin örgüte katılma nedenleri kadınlar için de söz konusudur. Muhajirin olarak örgüt'e katılan yabancı uyruklu kadınlar arasında Kenyalı kadınlar da mevcuttur. Kenyalı kadınları Şebab'a katılmaya çeken nedir ve toplumlarına döndüklerinde hangi zorluklarla karşı karşıya kalıyorlar? Nüfusun dörtte üçünün otuz yaşın altında olduğu Kenya'da genç işsizliği saatli bir bomba olarak tanımlanıyor. Yoksulluk ve umutsuzluk nedeniyle, binlerce savunmasız ve korunmasız genç Kenyalı son on yılda El Şebab'a katılarak militan olmaktadır (Aljazeera, 2018).

3.3.Göç

Modern dönemde kitlesel göç münferit bir olay olmayıp, modern yaşam biçiminin sürekli ve istikrarlı bir sonucudur. Afrika'nın büyük kısmı bir kitle göçü kaynağına dönüşmüş durumdadır. Bu sonuç neticesinde başka yerlerde daha iyi hayat koşulları arayan bir bakıma fazlalık oluşturan "gereksiz insan" üretilir (Bauman, 2018, s.79-80). Göç Somali'nin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. İki milyondan fazla Somalili yirmi yıldan fazla süren çatışma nedeni ile başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu rakamın bir buçuk milyonu ülke içinde daha güvenilir yerlere göç ederken, 900,000 bin kişi diğer ülkelere (Kenya'da 308.700, Yemen'de 255.600 ve Etiyopya'da 246.700) göç etmiştir (UNHCR, 2017). 2014 yılından itibaren toplam 120,000 Somalili gönüllü olarak Somali'ye tekrar göç etmiştir. Geri dönenler genel olarak Mogadişu, Baidowa ve Kismayo gibi kalabalık şehirleri tercih etmişlerdir. Kismayo 5, 119 (% 47.7) kişi ile en fazla geri dönen barındıran şehir olurken ikinci sırayı 3, 943 (% 36.6) kişi ile Mogadişu almaktadır. Somaliland ve Putland 1691 (% 15.7) kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bu durum altyapısı yetersiz ve nüfus fazlası olan bu şehirlerin üzerine fazla yük binmesine neden olmaktadır. New York Mülteciler ve Göçmenler Deklarasyonu, Nairobi Deklarasyonu ve Ulusal Planı kapsamında Somali hükümeti, mültecilerin güvenli bir şekilde geri dönmeleri, geri dönen mülteciler için entegrasyon süreci için çalışmalar yapılması konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda Somali Ulusal Planını, Mülteciler ve Yerinden Edilmişler için Ulusal Politika Taslağı, Mülteciler ve Yerinden Edilmişler için Arazi Dağıtım Politikası, Ulusal Afet Yönetimi Planını kabul etmiştir (UNHCR, 2019).

2018 yılının sonunda Somali'ye toplam 33, 100 mülteci ve sığınmacı gelmiş olup bu rakam bir önceki yıla göre 10, 000 (7,500 Kenya'dan, 2,600 kişi Yemen'den geri dönenlerdir) kişi artmıştır. Diğer taraftan Somali'ye gelen Yemenli mülteci oranı yaklaşık % 74'ü oluştururken Etiyopyalı mültecilerin oranı % 24 tür (UNHCR, 2019). Etiyopya'daki mültecilerin %30 dan fazlası (246, 859) Somali'den gelmektedir. Somalili mültecilerin büyük çoğunluğu üç tane mülteci kampı bulunan Jijiga, beş mülteci kampı bulunan Melkadida ve çok az bir çoğunluk da Addis Ababa'da yaşamaktadır. Jijiga'da mülteciler 25, Melkadida ise 8 yıldır varlıklarını sürdürmektedirler. Etiyopya'daki Somalili mülteciler için Kapsamlı Koruma ve Çözüm Stratejisi 2017-2020 uygulanmasına karar verilmiştir. Planlama, Somali'deki güvenlik durumuna

ve Etiyopya'ya mülteci göçüne sebep olan bölgedeki kuraklık koşullarına ve çok düşük bir geri dönüş potansiyelinin arkasında yatan nedenlerin neler olduğuna odaklanmaktadır. Ek olarak, 2018 planlamaya dahil edilen konular ise, mültecilere insani yardım, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve çocukların korunması ve eğitimlerine öncelik verilmesi, kadın ve kız çocukları için temizlik maddelerinin sağlanması, kişi başına en az yirmi litre su verilmesi, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, temizlik ve hijyen, gıda yardımı olarak sıralanabilir. Bu konular ile ilgili mülteci kamplarında verilerin toplanması da planlamaya dahil edilen konular arasında yer almaktadır. Planlama; bir taraftan mülteciler ve sığınmacılar için kalıcı çözümler üretmeye çalışırken diğer taraftan onlara sığınma alanı sağlanması açısından olumlu sonuçlar doğurması, temel hizmetlerin kaliteli bir şekilde sunulmasının sağlanması, mülteci kabul eden ülke ile mülteciler arasında iş birliği yaparak onların evlerini geçindirmelerine yetecek kadar iş imkânı sunulmasına yardımcı olunması ve böylece kendilerine güvenlerinin artırılması açısından önemlidir (UNHCR, 2019).

2013 yılında Kenya, Somali ve Birleşmiş Milletler arasında gönüllü geri dönüş anlaşmasının uygulanmasından bu yana toplam 40, 000 Somalili mülteci Kenya'da konuşlu Dadaab mülteci kampından Somali'ye geri dönmüştür. Kenya Hükümetinin 2016 yılında Dadaab mülteci kampını kapatmak istemesini belirtmesinden sonra Somali'ye hızlı bir mülteci akını olmuştur. Bu durum Somali'nin belli bölgelerinde güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan zamanında Yemene göç eden Yemen'de yaşanan çatışmalardan kaçan binlerce Somalili mülteci Aden körfezini geçerek başka ülkelere göç etmiştir (CIA, 2019).

2011'de Somali'deki kıtlık kaynaklı insani krizin doruğunda, 500.000'in üzerinde Somali mültecisine Kenya'da sığınma hakkı verilmiştir. Ağustos 2015 sonunda, ülkedeki kayıtlı Somalili mültecilerin sayısı 420,711'e geriledi. 2011 yılında kıtlığın en üst seviyeye ulaşması neticesinde Kenya 500, 000'den fazla Somaliliyi ülkesine kabul etmiştir. Ağustos 2015 sonunda, ülkedeki kayıtlı Somalili mültecilerin sayısı 420,711'e gerilemiştir.

"Somalili Mültecilerin Kenya'dan Gönüllü Olarak Geri Gönderilmeleri İçin Üçlü Anlaşma" (Tripartite Agreement on The Voluntary Repatriation Of Somali Refugees From Kenya) ya göre, 4000 mülteci Somali'nin daha güvenli yerlerine geri dönüşleri esnasında gerekli yardım yapılmıştır. Birleşmiş Milletler daha fazla mültecinin Somaliliye güvenli bir şekilde geri dönmesi için ilk adımları başlatarak bir ilke imza atmıştır. Ancak, Somali'nin güney ve merkez bölgelerine ülkenin kırılğan yapısı ve güvenli olmaması nedeniyle bu bölgelere göçü desteklememiştir. Somali mültecileri için kalıcı çözümler bulma konusunda uluslararası destek isteyen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Avrupa Birliği, 21 Ekim 2015 tarihinde Brüksel'de bir Konferansa ev sahipliği yaptı. Üçlü anlaşmaya dayanan konferansa Kenya, Somali ve Birleşmiş Milletler yetkilileri katılmıştır. Konferans da ayrıca 2014 Addis Ababa Mutabakat (Addis Ababa Commitment) da yer alan mültecileri korumaya yönelik çözümlerle ilgili maddelerde görüşüldü. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Somalili Mültecilerle İlgili Küresel Girişimi'nin (UNHCR's Global Initiative on Somali Refugees-GISR) organize etmesiyle birlikte Mutabakatı; Cibuti, Etiyopya, Kenya, Somali, Uganda ve Yemen Hükümetleri ile birlikte Afrika Birliği, Kalkınmada Hükümetler arası Otorite (The Intergovernmental Authority on Development-IGAD), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler Somali'deki Yardımlaşma Misyonu (the United Nations

Assistance Mission in Somalia- UNSOM) ve Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu (the United Nations Economic Commission for Africa-UNECA) imzalamıştır. Toplantı, 11-12 Kasım 2015 Valletta Konferansı'nda kabul edilen maddelere katkı sağlamasının yanında, menşe, transit ve göç alan ülkelerinin liderlerinin ortak ve uzun vadeli göç sorunlarının birlikte ele alınmasına yönelik eylemleri tanımlamak, kabul etmek ve başlatmak üzere göçle ilgili üst düzey siyasi kararları uygulamak ve takip etmek için mevcut mekanizmaları güçlendirmeye yönelik gerçekleştirilmiştir. Kısacası konferans genel olarak, Somalili mültecilerin Kenya'dan gönüllü geri dönüşleri esnasında güvenli bir ortam yaratmaya odaklanırken, diğer taraftan Somalili mülteciler için kalıcı çözümler keşfetme fırsatı arayışı çabasına odaklanmıştır (UNHCR, 2015).

Somali'nin en önemli sorunlarından biri olan göç ve göçün neden olduğu olumsuzluklar kadınların El Şebab'a katılmalarına neden olmaktadır. Göçün kız çocuklarının düzenli bir şekilde eğitim almalarının önünde bir engel teşkil etmesi onların eğitimsiz olmaları sonucunu doğurmaktadır. Eğitimsiz ve işsiz olmaları kadın ve kız çocuklarının suiistimale açık olmaları anlamına gelmektedir.

3.4.Evlilik

Somali'de kuraklık ve temiz su kaynaklarına erişim en büyük sorunların başında gelmekte ve birçok şeyi paralel olarak etkilemektedir. Örneğin, uzun süren bir kuraklık; hayvan ölümlerine, susuzluğa, açlığa, insan hareketliliğine, hane halkının satın alma gücüne, işsizliğe ve gıda güvenliğe olumsuz etki etmektedir. Nüfusun yaklaşık yarısının çoğunlukla kırsal alanlarda yaşadığı düşünüldüğünde ve uzun süreli bir kuraklıkla karşı karşıya kaldıklarında kaçınılmaz olarak insanlar başka yerlere göç etmektedir. 2017 yılında yağışların yetersiz olmasından dolayı 6 milyondan fazla kişi gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalmıştır (The World Bank, 2017, s.6). Kuraklıkla ilişkili olan gıda güvenliği, tarımsal alandan (mahsul üretimi, tarımsal istihdama erişim), hayvancılığa (hayvancılık ve üreme), ticaret ve piyasa fiyatlarından insan hareketliliğine tüm alanları etkilemektedir (DINA, 2018, s.105-106). Kuraklığa bağlı olarak yükselen gıda fiyatları ve yiyeceklerin her yerde bulunmayışı yerlerinden edilmiş insanların gıdaya erişimlerini de engellemektedir. Bu durum özellikle de çocukların akut yetersiz beslenmenin getirdiği birtakım hastalıkların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, 2017 yılında beri toplam 6.7 milyon insan gıda güvenliğinden etkilenmiştir (DINA, 2018, s.106; FSNAU and FEWSNET, 2017).

El Şebab üyelerinin, kuraklık ve açlık ile uğraşan halkın desteğini kazanmak için ülkenin Bay, Bakol, Mudug, Hiraan, Aşağı Shabelle ve Galguduug gibi belirli bölgelerinde erzak dağıtması ve yaptığı yardımları radyo kanalı ve web sitesinde duyurması örgüte olan sempatiyi artırma niyeti taşımaktadır (Rono, 2017). Dolayısıyla sempati kazanmak için örgüt üyeleri ile evlilik örgüt'ün militan sayısını artıran diğer önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. El Şebab'ın kontrol ettiği bölgelerde kadınlar bazen daha rahat bir hayatları olacakları düşüncesi ile kendileri militan ile evlenmek istemektedirler. Eski bir El Şebab Üyesi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir (Crisis Group Africa Briefing, 2019);

"Gençken maddi durumumuz iyi değildi. Bu nedenle benim yaşımdaki kızlar benim ile dalga geçirdi. Ama El Şebab'a katıldığımda, silahım vardı ve güçlü görünüyordum. Belirli bir gelir elde ettim. Bana tepeden bakan kızlar mesajlar gönderiyorlardı. Benim ile evlenmek isteyen akrabalarım oldu. Hatta bazıları El Şebab üyesi ile evlenmek için aracı olmamı istediler"

Kadınların El Şebab'a katılmaları sadece sempati ile açıklanmayacak kadar çetrefillidir. Bu demek oluyor ki kadınların El Şebab ile işbirliği, örgüte duydukları sempatiden kaynaklanmamaktadır. Bu durumun altında başka nedenler yatmaktadır. Bir kadın için militanların egemen olduğu ya da etki yaptığı bölgelerde isyancı ile evlenmek ve hatta aktif olarak işbirliği yapmak bir hayatta kalma meselesi olabilmektedir. Aileler de militanların kendilerine zarar vermesini engellemek için kız çocuklarının örgüt üyeleri ile evlenmesini teşvik etmektedir. Militanlar etkili olduğu bölgelerde insanlara yardım etmenin yanı sıra itaat etmeye de zorlarlar. Militanlarla evlenen veya başka bir şekilde örgüt'e katılanların çoğu çocuk denecek yaş grubunu oluşturmaktadır. Bu yaş grubu on üç yaşına kadar inmektedir. Evlilik ile birlikte örgüte bağlanan bazı kadın üyeler radikal örgüte'e ve hedeflerine güçlü bir şekilde destek vermektedirler (Crisis Group Africa Briefing, 2019). 2006 yılında örgüt'ün ilk kurulduğu yıllarda örgüt'e katılarak kendisine liderlik konumu verilen Kenyalı Fatuma Aljazeera (2018) kanalına verdiği röportajda şu ifadeleri kullanmıştır;

"Eşim ile tanıştığımda daha 17 yaşındaydım. Onun El Şebab üyesi olduğunu bilmiyordum. Bazen yalan söylediğini biliyordum ancak geri dönemedim. Gidecek hiçbir yerim yoktu. En azından yiyecek veriyorlardı. Bana lider olma şansı verdiler. Ancak örgüte kadınlar gelmeye başladıkça özellikle de Somalili kadınlar onlarla kavga etmeye başladım. Bazıları yemek yapmayı ve erkeklerle yatmayı kabul etmiyordu. Kabul etmeyenler öldürülüyordu. Onlara eş tahsis ediyorduk. Ben etrafta dolanıp örgüt için bilgi topluyordum. Genel olarak etrafta polis olup olmadığına bakıyordum. Benim örgütten kaçmamı sağlayan şey Kenya'ya yapılan saldırıydı. İntihar bombacısının saldırısı sonucu Kenya'da birçok anne ve çocuk öldü. Bunları görmeye hazır değildim ben de kaçtım"

4.Sonuç

Afrika Boynuzunda konumlanan Müslüman bir ülke olan Somali, El Şebab terör örgütünün en çok beslendiği coğrafyalar arasındadır. Batıda Etiyopya ile, kuzeybatı da Cibuti ile, kuzeyde Aden Körfezi, doğuda Hint Okyanusu ve güneybatıda Kenya ile sınırlanan Somali, stratejik konumu dolayısıyla tarih boyunca siyasi karışıklıklar, dış istilalar ve darbeler ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklar Somali halkı üzerinde derin izler bırakmanın yanı sıra, ülkenin gelişimini de engellemiş ve ülkeyi terör örgütlerine karşı daha zayıf bir noktaya taşımıştır. Tüm dünyada gözlemlendiği gibi geri kalmışlık toplumda öncelikli olarak dezavantajlı grup olan kadın ve çocukları etkilemektedir. Bu çalışmada El Şebab terör örgütünün yuvası sayılan Somali'de kadınların ülkede karşı karşıya kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliği incelenmiş ve buradan yola çıkarak bölgede kadınların El Şebab terör örgütüne gönüllü katılımlarının ve rıza dışı itilmelerinin sebepleri araştırılmıştır.

Kadınların E El Şebab'a katılmalarına temel hazırlayan ana etkenler; erken yaşta evlilik, eşitsiz güç ilişkileri, bölgenin riskli durumu sebebiyle kadınların korunma ihtiyacı, eğitimsizlik, işsizlik, maddi imkansızlıklar, göçlerin yol açtığı olumsuzluk ve cihat çağrısı olarak sıralanabilir. Aslında hemen hemen tüm bu sebeplerin iç içe geçen ve birbirini tetikleyen olgular olduğunu söylemek mümkündür. Kadın gazetecilerin %63'ünün sözlü tacize uğradığı, kadınların ücretsiz ev işlerinde erkeklerden neredeyse iki kat daha fazla zaman harcadığı, kadınların %80'ninin işyerinde ataerkil bir konuşma tarzı ve erkekler tarafından sözlerinin kesilmesi ile karşı karşıya kaldıkları bir dünyada yaşamaktayız (La Chaine Des Droits Humains, 2020). Tüm bunlar kulağa çok rahatsız edici gelse de toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlamında bu saydığımız unsurlardan çok daha ağır deneyimler yaşayan coğrafyalar bulunmaktadır.

Dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer alan Somali, toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlamında küresel listede ilk sıralarda yer almaktadır. Bu bölgede özellikle kadınların yaşadıkları deneyimler, dünyanın diğer noktalarında yaşanan eşitsizliklerden genel anlamda daha ağırdır. Bu da onları terör örgütlerine istekli ya da istek dışı olarak yaklaştırmaktadır. Aile üyelerini kaybeden kimsesiz kadınlar tutunacak bir dal olması ümidiyle bu örgüte yanaşırken, kimi kadınlar da gelir elde etmek ya da özgürlük için El Şebab'a katılabilmektedirler. Eğitim imkanları elinden alınan, çalışma hayatına katılmasına izin verilmeyen, sağlık erişimi çok kısıtlı olan yoksulluk ve umutsuzluk içindeki Somali'deki kadınların El Şebab örgütünü kimi zaman bir umut ışığı olarak göyerek gönüllü olarak katıldıkları ancak büyük oranda kandırılarak, kaçırılarak ya da baskı ile mecbur bırakılarak katıldıkları anlaşılmıştır. Ancak kadınların terör örgütlerine katılımı ile ilgili kuramsal olarak yeterince araştırma olmaması çalışma alanının önemli bir eksikliği olarak belirmektedir. Dolayısıyla konu ile ilgili daha fazla saha araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada ulusal ve uluslararası akademik alanda bu tür çalışmalar desteklenmeli ve çalışmaların ortaya koyduğu neden-sonuç ilişkileri hassasiyetle dikkate alınmalıdır.

Kaynakça

Abdulkadir, K. (2010)., "Somalia: Al-Shabaab Wants Girls to Join Warfront Against Govt." The Monitor, Erişim adresi:

<https://allafrica.com/stories/201202220071.html> Erişim Tarihi: 9.1.2021

Adorno, Theodor W.(1950). Else Frenkel-Brunswik, Daniel Levinson ve Nevitt Sanford. *The Authoritarian Personality*. New York: Harper Books.

Aljazeera, (2018). "Daughters of Al Shabab",

<https://www.aljazeera.com/program/episode/2018/11/27/daughters-of-al-shabab/?gb=true> (Erişim Tarihi: 1.2.2021).

Bauman, Z. (2018). *Retrotopya*. (Çev. Ali Karatay). İstanbul: Sel Yayıncılık.

BBC, (2007). Excerpts: 'Al-Qaeda' call to Somalis, Erişimi adresi: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6233799.stm> Erişim Tarihi: 5.1.2021

BBC News. (2019). "The gender gap is on course to close... in 99 years" Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/business-50814765> Erişim Tarihi: 8.11.2020

Bilala, Anne-Yolande. (2012). "Women And Al-Shabab: Between False Empowerment And Terror". Erişim adresi: <https://www.diplomaticourier.com/posts/women-and-al-shabab-between-false-empowerment-and-terror> Erişim Tarihi: 7.8.2020.

Botha, A. & Abdile M. (2016), Radicalisation and Al-Shabaab Recruitment in Somalia. The Network for Religious and Traditional Peacemakers, Institute for Security Studies.

CIA (Central Intelligence Agency). (2019). "Somalia". Erişim adresi:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> Erişim Tarihi: 11.01.2021

Chomsky, N. (2008). *Medya Denetimi*. (Çev. Elif Baki). İstanbul: Everest.

Crisis Group Africa Briefing. (2019). Women and Al-Shabaab's Insurgency.

DINA (Drought Impact and Needs Assessment Somalia). (2018). *Drought Impact and Needs Assessment Somalia*. Volume I Synthesis Report.

Düşündere, Ayşegül T. (2020). "81 İilde Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi ve COVID-19 Döneminde Kadın İstihdamı", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*.

Dünya Bankası. (2012). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma Raporu", *Dünya Bankası*, Washington DC.

- Federal Government Of Somalia. (2019). *The Somalia National Development Plan (SNDP) – Towards Recovery, Democracy and Prosperity 2017 – 2019*.
- FSNAU & FEWSNET. (2017). Special Brief – Focus on Post Gu 2017: Assessment Results: September 2017.
- Gardner, Judith & El-Bush, J. (2017). Somalia: “A State Of Malepower, Insecurity and inequality Findings From The In Ception Study On The Impact Of War On Somali Men”, *Rift Valley Institute Impact Of War On Men Briefing Paper 2*.
- Harnisch, C. (2010), T”he Terror Threat from Somalia: The Internationalization of Al Shabaab”, *American Enterprise Institute Critical Threats*, Erişim adresi: <https://www.criticalthreats.org/analysis/the-terror-threat-fromsomalia-the-internationalization-of-al-shabaab> Erişim Tarihi: 12.11.2020.
- Hausmann, R., Tyson, Laura D., & Zahidi, S. (2007), T”he global gender gap: Report 2007”, *World Economic Forum Report*, Geneva, Switzerland.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of The Mind*. London: McGraw-Hill.
- Hofstede, G. (2001). *Culture’s Consequences* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- IOM. (2016). Youth, Employment And Migration In Mogadishu, Kismayo And Bardoa.
- İbrahim, Sadia H. (2019). Kadına Yönelik Şiddetin Bir Boyutu: Somali’de Kadın Sünneti, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi. Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- La Chaine Des Droits Humains, (2020).“Cinsiyetçilik: Gör, Adını Koy, Durdur”, Council of Europe, Erişim adresi: , <https://www.coe.int/tr/web/human-rights-channel/stop-sexism> Erişim Tarihi: 3.1.2021
- NTV. (2011). “Bu ülkelerde kadın olmak büyük şanssızlık!”, Erişim adresi: https://www.ntv.com.tr/turkiye/bu-ulkelerde-kadin-olmak-buyuk-sanssizlik,7n0xwx4SxEaU2mcd_4Ureg Erişim Tarihi: 7.12.2020
- Özdemir, Ö. (2020a). El Şebab’ın Propaganda Aracı Olarak COVID-19. *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 435-458.
- Özdemir, Ö. (2020b). Radikalleşme ve El Şebab’ın Eleman Temini İçin Cihat Çağrısı. Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM) Derneği, Erişim Adresi: <https://teram.org/icerik/radikallesme-ve-el-sebab-in-eleman-temini-icin-cihat-cagrisi-104>
- reliefweb, (2021). Mozambique: Hundreds of women, girls abducted. Erişim Adresi: <https://reliefweb.int/report/mozambique/mozambique-hundreds-women-girls-abducted>
- Shinn, D. (2011). “Al Shabaab’s Foreign Threat to Somalia”. *Orbis*, 55 (2).
- Rono, M. (2017), Somalia food crisis: Has al-Shabab adopted new approach to food aid?. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-africa-39296517> Erişim Tarihi: 3.11.2020
- Somalia National Development Plan (2017-2019). *Federal Government of Somalia*. 2019
- Takano, Y. & Osaka, E. (2018), “Comparing Japan and the United States on individualism/collectivism: A follow-up review” *Asian Journal of Psychology*, 21(4).
- The East African, (2018). “Al-Shabaab: Inside the ranks of women fighters.” Erişim adresi: <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Al-Shabaab-women-fighters-/4552908-4285476-irtk4iz/index.html> Erişim Tarihi: 1.2.2021.
- The World Bank. (2016). “Annual Report 2016”. Erişim adresi: <http://pubdocs.worldbank.org/en/596391540568499043/worldbankannualreport2016.pdf> Erişim Tarihi: 1.12.2021
- The World Bank, (2017). “Somali Poverty Profile 2016 Findings from Wave 1 of the Somali High Frequency Survey, Poverty & Equity Global Practice”, Poverty & Equity Global Practice, Africa.
- United Nations Children’s Fund (UNICEF). (2010). “The Dynamics of Social Change: towards the Abandonment of Female Genital Mutilation/ Cutting in Five African Countries”, *UNICEF*, Florence, Italy.

UNHCR, (2015). Ministerial Pledging Conference on Somali Refugees: Conditions for voluntary return Management Centre Europe (MCE) Conference Centre in Brussels.

UNHCR. (2017). Somalia Situation 2017 <https://www.unhcr.org/591ae0e17.pdf> (Erişim Tarihi: 12.9.2020)

UNHCR. (2019). Somalia, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/pages/49e483ad6.html> Erişim Tarihi: 12.9.2020

Weisner-Hanks, Merry E. (2020). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*. (Çev: M. Ç. Şenerdi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

West, S. (2019). "Asset or Victims: A Portrait of Women Within al-Shabaab." *Terrorism Monitor* , 17 (6).

WHO. (2011). "An Update On WHO's Work On Female Genital Mutilation (FGM)", World Report, Erişim adresi: , <https://www.hrw.org/world-report/2011/country-chapters/somalia> Erişim Tarihi: 4.10.2020

World Report. (2011). "World Report 2011: Somalia", Erişim adresi: <https://www.hrw.org/world-report/2011/country-chapters/somalia> Erişim Tarihi: 7.3.2020.

Yetiş, M. (2012). "Hegemonya" Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler. Gökhan Atılğan ve E. Atilla Aytekin (haz.) içinde. İstanbul: Yordam.